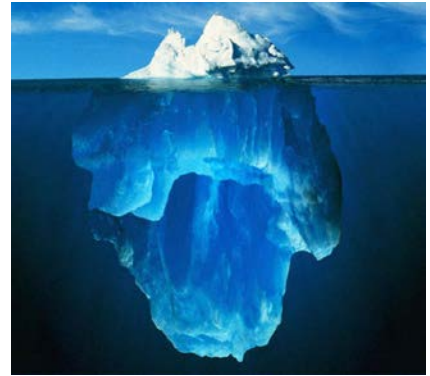

Desinformatie - de weg kwijt in het nieuws

Nepnieuws – het woord is tegenwoordig overal. De term nepnieuws werd populair tijdens de Amerikaanse verkiezingen van 2016. Maar het begrip is eigenlijk niet meer dan **een oud probleem in een nieuw jasje**: de bewuste verspreiding van misleidende informatie, bijvoorbeeld voor politieke of financiële **doeleinden**. Alleen is het tegenwoordig zó makkelijk om die informatie (online) te verspreiden, dat het veel meer schade aanricht. En nepnieuws is maar het topje van een ijsberg, die veel groter en lelijker is dan je misschien denkt. Deze ijsberg heet **desinformatie**. In dit artikel lees je meer over het hedendaagse probleem van nepnieuws en desinformatie.

Stroom aan onduidelijk nieuws

Deel jij weleens een bericht waarvan je niet zeker weet of het waar is? Of waarvan je misschien zelfs de kans groot acht dat het niet waar is, maar dat je gewoon leuk vindt om aan anderen te laten zien? Dan ben je nog niet meteen schuldig aan het verspreiden van desinformatie. Maar echt onschuldig is dit 'socializen met nepnieuws' ook niet.

Desinformatie draait namelijk nou juist niet om losse berichten die meer of minder nep zijn, het probleem is de stroom nieuws die alle media en lezers overspoelt. Een grote hoeveelheid informatie, die soms wel en soms niet klopt. Door **een overdaad aan** moeilijk te **interpreteren** berichten, beginnen lezers (of kijkers) overal aan te twijfelen - en stoppen ze uiteindelijk zelfs met het zoeken naar de waarheid. Want de waarheid, jemiee, die lijkt ineens heel vaag en ingewikkeld. Dát is het probleem van desinformatie.

Afleiden en verdelen

Er zijn allerlei makers van nepnieuws, van **individuen** tot kleinere of grotere bedrijven tot regeringen van wereldmachten. Allerlei partijen kunnen namelijk **baat hebben bij** desinformatie.

Een bekend voorbeeld is het debat over roken. Rond 1955 werd al bekend dat het roken van tabak slecht is voor de gezondheid en longkanker kan veroorzaken. De tabaksindustrie (fabrikanten en verkopers van sigaretten) heeft dit echter jarenlang ontkend. Maar niet alleen ontkend: de industrie probeerde ook actief om mensen te laten geloven dat het niet zo was. Zo werd informatie over onderzoek naar roken **achtergehouden** voor het publiek. Ook liet de industrie zelf onderzoek **publiceren**, waarin stond dat het onduidelijk was wat het effect van roken op de gezondheid was, of dat de kwaliteit van de andere onderzoeken **in twijfel trok**. Want zolang er twijfel was of roken wel echt ongezond was, zou de politiek niet snel met strengere regels voor de verkoop van tabak komen.

Desinformatie is dus een middel om twijfel te zaaien en af te leiden van het eigenlijke onderwerp of probleem. Zo kan het voor onnodige **verdeeldheid** zorgen, en het zoeken naar oplossingen tegenhouden.

Platte aarde

Toen hoogleraar taalwetenschap en computertechnologie Piek Vossen online discussies ging onderzoeken en volgen, schrok hij van wat hij zag. "Internet is natuurlijk geweldig, met zijn vrije toegang tot eindeloos veel kennis en informatie," zegt Vossen in het programma Brandpunt+, "maar we hebben op internet ook vrije toegang tot **ongestaafde** beweringen, leugens, misleidingen, **manipulatie**, vaagheden en verkeerde citaten. We laten ons daar **op grote schaal** de grootst mogelijke onzin vertellen, en hebben dat vaak helemaal niet door." Neem bijvoorbeeld het debat over vaccineren, waarnaar Vossen en zijn collega's onderzoek deden. "In de afgelopen tien jaar zijn er in de VS géén mensen overleden aan mazelen. Dat feit zagen we in discussies op internet steeds weer opduiken als argument om te zeggen: we hoeven dus helemaal niet te vaccineren. Terwijl het gegeven dat er in Amerika geen doden vielen, juist komt doordat het vaccinatie-programma zo goed werkt!"

Het probleem is volgens Vossen, dat iedereen op internet gemakkelijk iets kan beweren, of hij of zij er nou verstand van heeft of niet. En informatie goed **op waarde schatten** of controleren, is lastig. Degene die

het hardste roept - of in dit geval: veel blogs schrijft of vaak reageert bij online discussies - krijgt de meeste aandacht en wordt geloofd. "Mijn grootste angst is, dat ik op een ochtend wakker word en iedereen weer denkt dat de aarde plat is!"

50 Dit probleem wordt versterkt, doordat officiële organisaties en deskundigen zich vaak helemaal niet mengen in online discussies, waardoor hun kennis en standpunt minder aanwezig is. Tegenover één website van het RIVM (het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, dat in Nederland het vaccinatieprogramma leidt), staan honderden *posts* van anti-vaccinactivisten. 'Levensgevaarlijk,' aldus Vossen, 'want mensen **baseren** hun mening op die verhalen en kunnen erdoor besluiten niet te vaccineren.'

55 Hulp van computers

Bovendien delen we tegenwoordig via sociale media per maand meer gegevens dan ooit, en via allerlei verschillende **kanalen**. "Vroeger was internet overzichtelijk: iemand maakte een website en plaatste daar tekst op, de rest kon dat vervolgens lezen en daar bleef het bij. Maar nu deze gegevens: in 2016 deelden we 216 duizend foto's per minuut op Facebook. Op YouTube werd elke minuut 400 uur aan video
60 geüpload. En op Buzzfeed bekeken mensen 159 duizend artikelen per minuut. Er is zó veel informatie!" Vossen hoopt dat computertechnologie in de nabije toekomst **uitkomst kan bieden**. "We kunnen computers inzetten om verschillende gegevens en bronnen te vergelijken. Stel, je leest twee verhalen op je tijdschrift over een brand in Amsterdam. Eén verhaal meldt twee doden, het andere alleen een gewonde. Om een inschatting te maken van wat klopt, heb je meerdere bronnen nodig en moet je weten waarop
65 die bronnen zijn gebaseerd; gaat het bijvoorbeeld om een ooggetuigenverslag of een geretweet bericht? Je kunt dan de computer laten zoeken naar meldingen over 'brand' en 'Amsterdam', of heel Twitter af laten speuren naar tweets over de gebeurtenis. Binnen *no time* heb je dan duizenden bronnen **geanalyseerd** – iets wat voor jou zelf **niet te doen** is, natuurlijk. Die bronnen kun je ook nog laten ordenen en samenvatten door de computer, en zo kun je je een veel beter beeld vormen van wat er gebeurde.
70 Bij zo'n brand is dat misschien wat overdreven. Maar denk aan de grote hoeveelheid **tegenstrijdige** berichten bij nieuws over bijvoorbeeld asielzoekers of aanslagen. In zulke situaties kan de computer echt een belangrijke rol spelen bij het verkrijgen van duidelijkheid over hoe het écht zit."

Levensachte *fake*

Aviv Ovadya is informatiedeskundige en onderzoeker aan de Universiteit van Michigan, in
75 Amerika. Hij werd in de VS bekend toen hij ruim vóór de presidentsverkiezingen van 2016 voorspelde dat nepnieuws die verkiezingen wel eens sterk kon gaan beïnvloeden. Al een tijd maken Ovadya en andere informatie-experts zich bezorgd over nieuwe technieken voor beeld- en geluidsbewerking. Met die technieken kun je audio- en videomateriaal vergaand **manipuleren**. Zo zijn met hulp van kunstmatige intelligentie video's te maken waarmee
80 menselijke **mimiek** en spraak levensacht zijn **na te bootsen**. Zulke video's worden *deepfakes* genoemd, omdat ze zó echt lijken dat je als kijker niet kunt zien dat het eigenlijk *fake* is, nep en bewust zo gemaakt. Met deepfakes kun je het bijvoorbeeld laten lijken alsof beroemdheden een criminele daad begaan of in een pornofilm spelen, terwijl dat niet zo is. Of je kunt politici zoals de Russische president Poetin iets 'laten zeggen' wat ze helemaal niet echt gezegd hebben. Van flauwe grapjes tot heel gevoelige zaken.
85 De productiekosten van dergelijke beeld- en geluidsbewerking nemen enorm af. Daardoor zullen we steeds meer van dat soort nepinformatie te verwerken krijgen, en dat kan de samenleving echt **ondermijnen**, aldus Ovadya. "Je weet straks niet meer zeker of wat je ziet, echt is. Je kunt dus bijvoorbeeld niet meer vertrouwen dat een politicus echt de dingen zegt en doet die jij hem ziet doen. Of ieder ander die je op beeld ziet. En als mensen niet meer kunnen vertrouwen op wat de werkelijkheid is,
90 dan komen er grote problemen. Hoe ga je nog afspraken met elkaar maken als je niemand kunt vertrouwen? Hoe komen samenwerkingen op afstand dan nog tot stand? Je krijgt dan een *low trust society*, een samenleving van wantrouwen en achterdocht. Dat is ook heel slecht voor de democratie, want die is gebaseerd op onderling vertrouwen en samenwerking. Wantrouwen en angst zijn juist kenmerken van dictaturen en autoritaire samenlevingen. Wat dat betreft zie ik het best somber in."

Foto: @metaviv

Bronnen: nrc.next, dossier Nepnieuws sept. 2018 - brandpunt.kro-ncrv.nl/brandpuntplus/aarde-plat-angst/ - wijzjndrog.nl/alles-over-desinformatie - Wikipedia NL, pagina 'Desinformatie'